

*Новак Крстић, асистент
Правни факултет Универзитета у Нишу*

**Приказ књиге:
Проф. др Наташа Стојановић,
НАСЛЕДНО ПРАВО,
Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2011, стр. 482**

Априла месеца 2011. године, из штампе је изашло прво издање уџбеника *Наследно право*, ауторке проф. др Наташе Стојановић, ванредне професорке на катедри за грађанскоправне науке Правног факултета Универзитета у Нишу.

Уџбеник, модерно конципиран и богато опремљен, настао је као плод готово дводеценијског искуства ауторке у раду у настави са студентима Правног факултета у Нишу, на предмету Наследно право.

Специфичним правно-позитивистичким и правно-теоријским приступом, у уџбенику се садржински и на структурно целовит начин осветљава установа наслеђивања. Користећи историјско-правни метод и пратећи генезу појединих института, уџбеник у неку руку представља и сведочанство њиховог развоја и промена до времена садашњег. У извесној мери проф. Стојановић употребљава и компаративни метод, желећи да читаоцима презентује поједине актуелне регуле из упореднога права, указујући на могућност имплементације појединих решења и у наш правни систем.

Осим што се читаоци првенствено упознају са позитивноправним решењима у домаћем законодавству из домена наследног права, наследноправни институти се и подробно теоријски обрађују, дају се неопходна појашњења, и указује на правце њиховог кориговања *de lege ferenda*. Све то употпуњено је и поткрепљено бројним примерима из судске праксе.

Указујући на различита доктринарна становишта по неким спорним питањима, ауторка неретко износи и свој суд, настојећи да га што убедљивије аргументује и образложи. У свему томе проф. Стојановић нашла је ваљану меру, те уџбеник није преоптерећен, за ову врсту публикације, непотребним дубљим, студиознијим теоријским промишљањима.

Материја је обрађена систематично и свеобухватно, презентована јасним, лако читљивим стилем. Изражавање је језгровито, концизно и прецизно – управо онакво какво је карактеристично за највеће перјанице домаће правне цивилистике.

Уџбеник у неку руку следи систематику сличних публикација из ове области водећих теоретичара наше грађанскоправне мисли, али се и у погледу

концепције самога дела, а нарочито у оригиналности презентовања материје уочава јасан печат проф. Стојановић.

На почетку књиге налази се детаљан и прегледан приказ садржаја књиге, са скраћеницама најчешће коришћених и цитираних законских текстова, које заједно са регистром појмова на крају књиге, олакшавају сналажење читалаца кроз материју. На почетку сваког *дела* дат је скраћени садржај материје која се обрађује. Модерну концепцију уџбеника употпуњују резимеи обрађене материје са контролним питањима, на крају сваке *главе*, што додатно олакшава кретање кроз штиво сваком читаоцу, а студентима значајно помаже у савладавању испитне материје. При крају књиге места су нашле 43 латинске сентенце, максиме којима су стари Латини кроз једну мисао изражавали суштину наследноправних института.

Опредељење да је код студената права неопходно развијати здраву правничку логику, те да акценат треба ставити на практичну примену стечених знања, као једног од горућих проблема едукације студената, подстакло је ауторку да учини нарочит напор и на крају сваке *главе*, тамо где је природа саме материје то допуштала, формулише практичне задатке, управо онакве са каквима ће се у животу свакодневно сусретати, који просто „оживљавају“ често сувопарно правничко штиво.

Књига је систематизована у седам целина – *делова*. Сваки *део* састоји се од неколико *глава*, а ове су, пак, подељене у мања тематска поглавља.

Први *део* насловљен је „*Увод у наследно право*“, и подељен у четири *главе*. У оквиру ове целине, којом се читаоци уводе у материју наследног права, даје се појмовно одређење наследног права у објективном и субјективном смислу, а дефинише се и „Наследно право“ као научна дисциплина; обрађују се основна питања о установи наслеђивања, њеној правној природи и социјалној улози, а пажња је посвећена и теоријским становиштима која су постојање установе наслеђивања оправдавала, односно оповргавала. Потом се теоријски обрађују основна начела нашег наследноправног уређења. Изворима наследног права ауторка је посветила нарочиту пажњу. Указујући на начине регулисања установе наслеђивања још у старом веку, од Хамурабијевог законика, ауторка прати развој ове регулативе до савременог доба, акценат ипак стављајући на позитивне прописе, као изворе наследног права, у Србији. У последњој, четвртој *глави* првога дела детаљно се анализирају основне претпоставке за наступање наслеђивања, у оквиру које су обрађени и институти: неспособност за наслеђивање, недостојност за наслеђивање и одрицање од наслеђа, као начини губитка наследничког својства.

Други *део* носи наслов „*Законско наслеђивање*“. Ова тематска целина третира најчешћи, самим тим и најзначајнији вид наслеђивања – наслеђивање које се непосредно заснива на правним чињеницама, одређеним законским нормама. Ауторка најпре указује на чињенице које су *de lege lata* одлучујуће

за конструкцију правила редовног законског наслеђивања, као што су крвно сродство, брачна веза и адоптивно сродство, али се акценат ставља и на неке друге чињенице које би *de lege ferenda* требале бити узете у обзир при регулисању законског наследног реда у нашем праву, као што су ванбрачна заједница и чињеница издржавања.

Указујући на могуће начине груписања крвних сродника, као потенцијалних законских наследника, ауторка је своју пажњу фокусира на нарочито на парентеларни систем, тачније парентелано-линеарни систем, као једну његову варијацију, који представља основу законског наслеђивања код нас, те на примену права представљања и права прираштаја.

Излагање о законским регулама о распоређивању наследника по законским наследним редовима, проф. Стојановић започиње упоредноправним приказом решења из неколико развијених европских законодавстава европско-континенталног типа, и енглеског права, као представника англосаксонске породице права. Подрбно се, потом, указује на актуелна решења нашег Закона о наслеђивању о структури законских наследних редова и правилима начина расподеле заоставштине по наследним редовима, те условима за одступање од редовне поделе наслеђа у првом и другом наследном реду.

Коначно, у оквиру, последње, четврте *главе* другог *дела* уџбеника указано је и на правну природу и последице постојања тзв. вакантне заоставштине – заоставштине без наследника. Оно што ће свакако допринети разумевању структуре законских наследних редова код читалаца јесу схеме наследних редова, са примерима расподеле заоставштине у сваком наследном реду и са појашњењем симбола коришћених за означавање лица у сфери законског наслеђивања, које су нашле места у овом *делу* уџбеника.

Трећи *део*, „*Нужно наслеђивање*“ тиче се једне нарочите врсте законског наслеђивања, регулисане когентним правилима. И у оквиру овог *дела*, баш као и у претходна два, материја је тематски и логички систематизована у четири подцелине, *главе*. У оквиру уводних и основних питања нужног наслеђивања ауторка се бави појмом и пореклом установе нужног дела, пратећи његову еволуцију од старог *ius civile*-а до савременог доба, те анализом диверзификованих теоријских становишта устремљених ка оправдању ове установе. Потом, проф. Стојановић даје и један прегледан приказ позитивних решења у погледу круга нужних наследника, конструкције нужних наследних редова, те величине нужних делова у правима европских земаља.

Централни *део* ове целине свакако чине питања која се тичу правне природе права на нужни *део*, круга нужних наследника, величине нужних делова, те начина израчунавања вредности нужног дела сваког нужног наследника у праву Републике Србије. Ауторка зналачки, мисаоно јасно и језички прецизно води читаоца кроз ову, нарочито за студенте права недовољно јасну материју, настојећи да расветли многа спорна питања која се код нужног наслеђивања

често јављају. У оквиру треће *главе* излажу се институти искључење из наслеђа и лишење права на нужни део, онако како их је наш законодавац видео, уз једну аргументовану критичку анализу појединих законских решења.

Нарочито значајном видимо четврту *главу*, у оквиру које ауторка детаљно, подробно, уз навођење адекватних примера, указује на процесна средства која, у зависности од околности конкретног случаја, могу бити на располагању нужним наследницима за остваривање и заштиту права на нужни део. Схеме нужних наследних редова и схематска анализа одређивања величине нужних делова у ситуацији када нужни наследник не може да наследи, нарочито доприносе разумевању ове сложене проблематике.

Најобимнији по обухвату материје и најкомплекснији по структури јесте четврти *део* књиге, „*Завештајно наслеђивање*“, конципиран из седам мањих целина. Водећи рачуна о логичком следу при обради института, ауторка најпре осветљава појам и битне особине завештања, као правног посла који, начелно, представља најјачи правни основ позивања на наслеђе, те разматра проблематику завештајне способности, као услова пуноважности завештања. Проф. Стојановић се потом упушта у детаљно сагледавање свих осам облика завештања које познаје савремено српско право, указујући притом на уочене недостатке у законској регулативи неких од облика.

У оквиру треће *главе* која се односи на садржину завештања, исцрпно се анализирају бројни институти, који могу бити саставни део садржине завештања: *heredis institutio*, услов, рок и налог, испорука, супституција, одређивање извршиоца завештања, располагање заоставштином у друштвенкорисне сврхе. Посвећујући неким институтима више простора, као што је то случај са испоруком, ауторка износи идеје о могућим правцима будућег правног нормирања појединих института. Разматрају се, потом, и друга бројна питања, значајна за област завештајног наслеђивања, као што су општа и посебна правила тумачења завештања, чување завештања, доказивања уништеног, изгубљеног или сакривеног завештања. Указује се и на услове пуноважности и могуће начине опозивања завештања, а на самом крају овога *дела* пажња се посвећује неважности завештања, разлозима ништавости и рушљивости целог завештања и појединих завештајних одредаба, те условима за побијање завештања.

Наредни, пети део носи наслов „*Правни положај наследника*“. Материја је разврстана у четири *главе*. У оквиру ове целине ауторка најпре даје одређење наследничке заједнице и, указујући на различите теоријске ставове, износи свој суд о правној природи ове, сасвим особене имовинске заједнице. Ауторка потом указује на различите варијације у односима санаследника у погледу управљања и располагања заједнички наслеђеним добрима. При разматрању различитих видова потпуног или делимичног престанка наследничке заједнице, проф. Стојановић усредсређена је првенствено на деобу наследства, као најзначајнијем

начину престанка наследничке заједнице, као и на обавезу заштите међу санаследницима по извршеној деоби наследства.

Упознајући читаоце са институтом *collatio bonorum*, у књизи се указује на порекло и сврху овог института, могуће начине урачунавања поклона и испорука у наследни део, субјекте којима се врши урачунавање, као и на последице извршене колације. Комплексност овог института подстакла је ауторку да теоријску обраду института поткрепи бројним хипотетичким примерима, који имају за циљ да олакшају његово разумевање и савладавање. Пажња се потом посвећује врстама одговорности за дугове оставиоца у савременим правним системима, лицима која одговарају за оставиочеве дугове, а посебно се појашњава институт дугова отвореног наслеђа. Коначно, последња глава петог дела посвећена је наследничком захтеву, као средству за усклађивањем правног са фактичким положајем наследника.

У шестом делу, „Уговори у наследном праву“, најпре се подробно анализирају наследноправни уговори, које наш правни поредак поима као ништаве правне послове. Ауторка износи став да појединим наследноправним уговорима има места и у нашем праву. Указујући на решења релевантних упоредноправних прописа, те користећи се ваљаном аргументацијом, проф. Стојановић пледира да наше право у уговору о наслеђивању и уговору о одрицању од наслеђа које није отворено треба да препозна правне послове које ваља посебно регулисати као допуштене правне послове.

Сасвим разумљиво, нарочита пажња посвећена је уговору о уступању и расподели имовине за живота и уговору о доживотном издржавању, као облигационим уговорима од посебног значаја за установу наслеђивања, који су веома чести у пракси, а неретко су и узрочници бројних, дуготрајних парница, што нарочито важи за уговор о доживотном издржавању. Оба уговора обрађују се веома детаљно, даје се њихово појмовно одређење, указује на њихове карактеристике, услове пуноважности, дејства која производе, на субјекте уговора, права и обавезе уговорних страна, као и на услове за престанак ових правних послова раскидом или поништењем.

Последњи, седми део – „Поступак за расправљање заоставштине“ тиче се процесних правила којима је регулисан оставински поступак, као посебна врста ванпарничног поступка у коме се утврђују наследноправне последице смрти оставиоца. У уводним редовима читалац се најпре упознаје са појмом, природом и основним обележјима овог поступка, као и са надлежношћу органа за спровођење оставинског поступка. Потом се појашњава комплетна структура поступка за расправљање заоставштине, од његовог покретања, до окончања у евентуалном поступку по правним лековима. Читалац се упознаје са садржином и смислом читавог низа претходних радњи које могу бити предузете у циљу припреме расправљања заоставштине и обезбеђења права странака у поступку, као што су: састављање смртнице, попис и процена вредности

заоставштине, проглашење завештања и мере за обезбеђење заоставштине, а након тога и са самим током оставинске расправе. Посебну пажњу ауторка посвећује анализи одлука које суд током поступка може донети, разлозима који опредељују доношење појединих одлука, са акцентом на решење о наслеђивању, као најзначајнијој одлуци, којом се, по правилу, окончава оставински поступак. Напоследку, у четвртој глави обрађени су редовни и ванредни правни лекови, који могу бити изјављени против решења од наслеђивању.

Приликом писања ове публикације ауторка се користила обимном библиографском грађом, која обухвата 265 литерарних јединица, педесетак страних и домаћих законских текстова, те разноврсне интернет изворе и билтене судске праксе. Укупно 1614 напомена (фуснота) сведочи о свеобухватности и студиозности обрађене материје.

Ради отклањања сваке недоумице, сматрамо значајним нагласити да историјскоправни и упоредноправни приказ појединих наследноправних института, као ни латинске сентенце наведене поткрај уџбеника, не представљају обавезну испитну материју за студенте основних академских студија права.

На крају, ваља истаћи да су квалитету уџбеника својим саветима и сугестијама у улози рецензента допринела еминентна имена грађанскоправне науке у нас: проф. др Радмила Ковачевић Куштримовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, проф. др Слободан Сворцан, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу и проф. др Гордана Ковачек-Станић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду.

Уџбеник *Наследно право* првенствено ће обрадовати студенте Правног факултета у Нишу, будући да ће им вишеструко олакшати припрему и полагање испита из овог предмета, али и допринети ширењу видика и теоријско-практичном обогаћењу њиховог правничког образовања.

Иако настала првенствено као уџбеник намењен студентима основних академских студија права Правног факултета у Нишу, ова публикација биће неопходно штиво и за студенте свих нивоа студија на домаћим правним факултетима, а свакако значајно место заузеће и у библиотекама посленика научне мисли који се баве наследним правом, и грађанским правом уопште, као и правницима-практичарима. Уверени смо да ће ово дело снагом изнетих аргумената, и у будућем законодавном делању, при редакцији наследноправних прописа, инспирисати законописца да поједине наследноправне институте постави на другачијим темељима, као и да „рехабилитује“ одређене установе које немају адекватан законски третман у позитивном законодавству.